

PERSPEKTYWY KREDYTOWANIA GOSPODARSTW ROLNICZYCH PRZEZ BANKI SPÓŁDZIELCZE W OBSZARZE ROLNICTWA ROZDROBNIONEGO

Ryszard Kata

Streszczenie. Celem opracowania jest przedstawienie opinii prezesów banków spółdzielczych na temat uwarunkowań kredytowania gospodarstw rolniczych w obszarze rolnictwa rozdrobnionego (na przykładzie regionu podkarpackiego). Na bazie ich wypowiedzi podjęto próbę określenia czynników stymulujących i ograniczających rozwój działalności finansowej banków w tej sferze, a także formułowania typów strategii, jakie BS zamierzają przyjmować w zakresie kredytowania gospodarstw rolniczych. Ponadto, podjęto próbę określenia działań, jakie banki są gotowe podjąć dla umocnienia swojej pozycji w tym segmencie rynku oraz pozyskania nowych klientów. Charakter i skala planowanych działań wskazują, na ile banki są skłonne reagować na płynące z otoczenia szanse i zagrożenia.

Słowa kluczowe: banki spółdzielcze, kredytowanie gospodarstw rolniczych, kredyt rolny, rolnictwo rozdrobnione.

WSTĘP

Usytuowanie banków spółdzielczych w środowisku wiejskim predysponuje je do szczególnej roli w finansowaniu rolnictwa. Decydują o tym ich dobry społeczny wizerunek, doświadczenie i tradycje działalności w sferze rolnictwa oraz asymilacja z lokalnym środowiskiem. Banki spółdzielcze (BS) powinny być zainteresowane kredytowaniem rolnictwa zarówno z uwagi na bieżące motywacje finansowe, jak i możliwość umacniania pozycji banku na lokalnym rynku finansowym, czyniąc go w oczach lokalnej społeczności „swoim bankiem”. Taki wizerunek jest niezwykle istotnym elementem przewagi, jaką banki spółdzielcze posiadają konkurując na lokalnych rynkach finansowych z pośrednikami komercyjnymi. Bardzo dobre (lepsze od przeciętnych dla całego sektora bankowego) wyniki ekonomiczno-finansowe banków spółdzielczych notowane w ostatnich latach [Sytuacja... 2001] są zapewne jednym z efektów tej przewagi.

Działalność kredytowa stanowi podstawową formę zarobkowania banku i ma decydujący wpływ na jego wynik finansowy i kondycję ekonomiczną. Zasadniczym zagad-

nieniem dla każdego banku jest więc określenie strategii działalności kredytowej [Kata, Rogowski 1999]. W zakresie finansowania rolnictwa strategię banku spółdzielczego należy postrzegać nie tylko przez pryzmat wagi, jaką zajmuje rolnictwo w jego działalności kredytowej, ale także szerzej, w kontekście jego misji jako lokalnej instytucji finansowej [Szwejkowski 2001]. Planowanie strategiczne w tym zakresie powinno dostarczyć odpowiedzi na następujące kwestie:

- co bank powinien robić, aby działać efektywniej i coraz lepiej realizować swą misję,
- jakie są wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania osiągnięcia pożądanego stanu w przyszłości, tj. wzrostu skali i efektywności finansowania gospodarstw rolniczych.

Rolnictwo nie jest łatwym segmentem działalności finansowej banków. Wynika to ze specyfiki produkcji rolnej, na którą, zdaniem H. Seustera, składają się:

- wysoki stopień uzależnienia produkcji rolniczej od warunków przyrodniczych (wpływ środowiska naturalnego, zależność od biologicznych właściwości organizmów żywych),
- dominujący udział ziemi w zasobie czynników produkcji,
- przeciętnie mała skala działalności w większości gospodarstw rolniczych i ich rozproszenie terytorialne,
- osobowość kredytobiorców [Seuster 1981].

Wpływ czynnika przyrodniczego przejawia się przez występowanie z reguły długich cykli produkcyjnych oraz niemożność elastycznego regulowania procesów produkcji. Dla kredytodawcy oznacza to konieczność zaakceptowania dłuższych okresów zaangażowania kapitału oraz podwyższonego ryzyka, będącego pochodną zarówno obiektywnych czynników przyrodniczych (wpływających na sezonowość, cykliczność, ale i końcowy efekt produkcji rolnej), jak i specyfiki rynku rolnego, wrażliwego na zmiany w podaży produktów rolnych oraz wpływ czynników makroekonomicznych. Dominujący udział ziemi w strukturze aktywów gospodarstw rolnych i zasobach czynników produkcji, a także duży udział trwałego majątku rzeczowego (budynki, budowle, maszyny) wpływa na duże zapotrzebowanie na kapitał długoterminowy, tworzący fundusz inwestycyjny. Taka struktura aktywów decyduje o ich niskiej elastyczności, prowadzi do wzrostu kosztów stałych, a te z kolei podwyższają ryzyko działalności związane z wahaniami koniunktury na rynku rolnym [Podstawka, Nawrocki 2001]. Niska mobilność ziemi i innych aktywów trwałych zaangażowanych w rolnictwie ogranicza możliwości ich wykorzystania na zabezpieczenie kredytów, zwłaszcza przy słabo rozwiniętym rynku ziemi i nieruchomości rolnych [Kulawik 1995].

Zapotrzebowanie na kredyty w rolnictwie zależy od jego fazy rozwoju, charakterystyki strukturalnej oraz jakości infrastruktury ekonomicznej otaczającej ten sektor. Jeżeli zasoby ziemi użytkowane przez gospodarstwa rolnicze są niskie, ich kontakty z rynkiem luźne, wyposażenie w kapitał trwałe słabe, a infrastruktura ekonomiczna słabo rozwinięta, to zapotrzebowanie na kapitał pracujący i inwestycyjny jest bardzo małe. Wtedy wiele gospodarstw w ogóle nie potrzebuje kredytu z formalnego (zinstytucjonalizowanego) rynku kredytowego [Kulawik 2000]. Sytuacja taka jest charakterystyczna dla rolnictwa rozdrobnionego. Kredytowanie tego typu rolnictwa wiąże się z niskim i rozproszonym popytem kredytowym rolników, co podnosi koszty transakcji udzielenia i monitorowania kredytów, a silna koncentracja funkcji ekonomicznych

i pozaekonomicznych w rolniczym gospodarstwie rodzinnym wiąże się z potencjalnym zagrożeniem wykorzystania kredytu rolnego na cele konsumpcyjne [Józwiak 1999]. Skoncentrowanie w gospodarstwach rodzinnych w rękach kierownika funkcji właściciela, zarządzającego i wykonawcy wpływa z kolei na ukształtowanie się w tym sektorze określonego typu kredytobiorcy, często skoncentrowanego na aspektach produkcyjnych. Odbija się to niekorzystnie na zdolnościach menedżerskich i umiejętnościach posługiwania się kategoriami finansowymi, co dodatkowo utrudnia finansowanie tego sektora.

CEL I METODYKA BADAŃ

Przedmiotem opracowania jest analiza opinii kierownictwa banków spółdzielczych na temat perspektyw finansowania gospodarstw rolniczych w obszarze rolnictwa drobnoniego. Materiał empiryczny do analizy uzyskano w drodze ankietyzacji BS regionu podkarpackiego, którą przeprowadzono na przełomie 2000 i 2001 roku. Ankieta była elementem szerszych badań w ramach grantu KBN 2 H02C 004 22 pt. „Rola banków spółdzielczych w finansowaniu gospodarstw rolniczych (na przykładzie regionu podkarpackiego)”, realizowanego po kierunkiem dr. hab. Adama Czudeca, prof. UR.

Na badania o charakterze całościowym pozytywnie odpowiedziało 35 prezesów banków spółdzielczych, reprezentujących 55% populacji podkarpackich BS (58% sumy ich kapitałów własnych). W badaniach zastosowano metodę analizy strategicznej SWOT.

Celem badań było określenie stymulantów i ograniczeń, które wpływają lub mogą wpływać na różnicowanie skali i dynamiki działalności finansowej banków w sferze rolnictwa. Podjęto także próbę formułowania typów strategii, jakie BS zamierzają realizować w tym segmencie rynku. Celem badań było również określenie pożądanych działań banków, które sprzyjałyby podniesieniu poziomu i efektywności ich relacji finansowych z gospodarstwami rolniczymi.

WYNIKI BADAŃ

Niestabilność otoczenia stawia przed bankami wyzwania, na które mogą one reagować w dwojaki sposób – wychodzić naprzeciw zmianom w otoczeniu i poszukiwać w nich nowych szans bądź biernie dostosowywać się do zachodzących zmian, odwlekając decyzje o charakterze strategicznym [Harasim 2000].

Obok wewnętrznych możliwości i preferencji banków spółdzielczych perspektywy finansowania rolnictwa determinują czynniki otoczenia zewnętrznego, które można postrzegać w wymiarze mikrootoczenia i makrootoczenia banków. W aspekcie oddziaływań na działalność finansową BS w sferze rolnictwa, do pierwszej grupy należy zaliczyć czynniki o charakterze regionalnym, kształtujące lokalny rynek finansowy, stanowiące o potencjale lokalnej gospodarki i strukturze rolnictwa regionu. Czynniki makro-

otoczenia mają charakter pozaregionalny i wynikają z sytuacji ogólnoeconomicznej i polityki rolnej.

Wśród czynników regionalnych, mogących sprzyjać działalności finansowej BS w sferze rolnictwa, prezesi banków stawiali na czele możliwość rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego, które w regionie ma duże tradycje i spory potencjał bazy surowcowej (tab. 1). Do czynników sprzyjających zaliczano również przedsiębiorczość społeczności lokalnej oraz aktywność gospodarczą i zaradność samorządów. Szansą dla rozwoju aktywności ekonomicznej ludności są z kolei atrakcyjne walory ekologiczne regionu (np. w aspekcie rozwoju agroturystyki), a także jego położenie w sąsiedztwie Ukrainy i Słowacji. Szansę na wzrost finansowania gospodarstw rolniczych bankowcy postrzegali także w możliwości pozyskania środków pomocowych UE na rozwój wsi i rolnictwa regionu oraz aktywizacji rolników w tym aspekcie. Prezesi banków uważali, że jeśli nawet BS będą wyłączone z bezpośredniego udziału w dystrybucji środków unijnych, to i tak w wielu projektach będzie możliwy ich udział w montażu finansowym potrzebnym do prefinansowania przedsięwzięć inwestycyjnych realizowanych przez rolników, wiejskich przedsiębiorców lub samorządy lokalne (np. zgodnie z regułami programu SAPARD, beneficjent otrzyma zwrot części poniesionych nakładów dopiero po zakończeniu realizacji inwestycji, którą najpierw sam musi sfinansować). Poza tym środki kierowane w ramach programów przedakcesyjnych na wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych, a także na rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego czy też poprawę infrastruktury wiejskiej będą aktywizować cały teren i w tym sensie poprawiać koniunkturę również dla BS. Szansa pozyskania funduszy przedakcesyjnych, a dalej dopłat bezpośrednich i funduszy strukturalnych UE znalazła się również w grupie stymulatorów pozaregionalnych (tab. 1). Wynikało to stąd, iż niektórzy respondenci traktowali ją w kategoriach makrootoczenia, inni zaś umieszczając ją wśród szans regionalnych podkreślali jej współzależność (m.in. możliwą wysokość pozyskania środków) od cech strukturalnych rolnictwa regionu.

Mierząc szanse i zagrożenia liczebnością wskazań należy zaznaczyć, iż prezesi BS przypisywali zagrożeniom znacznie większą wagę. Wśród nich na czoło czynników regionalnych wysuwali dysfunkcje strukturalne rolnictwa podkarpackiego (m.in. rozdrobnienie gospodarstw, ich niską towarowość i słabe związki z rynkiem, przestarzałe technologie, słabe wykształcenie rolników). Ich konsekwencją jest słaba kondycja ekonomiczna większości gospodarstw, co skutkuje zaniechaniem procesów inwestycyjnych, niskim popytem na kredyty i nadmiernym jego zdetalizowaniem. Powszechny jest problem braku zdolności kredytowej rolników i dobrych form zabezpieczeń kredytów. Zagrożenia tkwią także w bezpośrednim otoczeniu rolnictwa i słabości całej lokalnej gospodarki. Bankowcy wskazywali również na brak wsparcia dla rolnictwa na obszarach górskich i podgórszych, takiego, jakim objęte jest ono w krajach UE.

Bankowcy uzależniali perspektywy finansowania rolnictwa od koniunktury w tym sektorze, nie wykluczając ani pozytywnego, ani też negatywnego scenariusza zmian. Podobnie brak spójnej, systemowej polityki rolnej i programu rozwoju obszarów wiejskich był traktowany jako istotne zagrożenie. Z drugiej zaś strony ewentualna zmiana tej sytuacji (korzystna dla rozdrobnionego rolnictwa) stanowiłaby szansę dla rozwoju działalności finansowej BS w tym segmencie rynku. Po stronie zagrożeń bankowcy postrzegali także malejące wsparcie budżetowe dla restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa

Tabela 1. Szanse i zagrożenia rozwoju działalności kredytowej banków spółdzielczych w sferze rolnictwa – w opinii kierownictwa podkarpackich BS (kolejność wg liczby wskazań)

Table 1. Odds and threats of development of bank credit activities in sphere of agriculture – in opinion of management cooperative banks (order according to numbers of indications)

Regionalne		Pozaregionalne	
SZANSE			
1.	Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego.	1.	Możliwa poprawa koniunktury na wsi.
2.	Przedsiębiorczość społeczności lokalnej.	2.	Pozyskanie funduszy przedakcesyjnych UE na restrukturyzację rolnictwa, zaś po integracji korzystanie przez rolników z dobrodziejstw WPR.
3.	Możliwe przyspieszenie przekształceń strukturalnych w rolnictwie regionu.	3.	Ustabilizowanie pozycji banków spółdzielczych przez nową ustawę.
4.	Walory środowiska naturalnego regionu.	4.	Korzystne dla rolników regulacje podatkowe (VAT, akcyza od paliw).
5.	Rozwój współpracy przygranicznej z Ukrainą i Słowacją (handel żywnością).	5.	Stworzenie prawnych możliwości tworzenia i rozwoju grup producenckich.
6.	Pozyskanie środków pomocowych z UE na rozwój wsi i rolnictwa regionu oraz aktywizacja rolników w tym aspekcie.		
7.	Przywiązanie rolników do ziemi i chęć rozwoju gospodarstw.		
ZAGROŻENIA			
1.	Strukturalne rozdrobnienie rolnictwa i będąca tego skutkiem słabość ekonomiczna gospodarstw.	1.	Spadek opłacalności produkcji rolniczej.
2.	Trudności w zbyciu produktów rolnych (upadek jednostek skupu i przetwórstwa).	2.	Brak spójnej polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich (polityka niekorzystna dla małych gospodarstw).
3.	Niski popyt na kredyty rolne i nadmierne jego zdetalizowanie.	3.	Malejąca pomoc budżetowa dla procesów rozwojowych w rolnictwie.
4.	Niska zdolność kredytowa gospodarstw oraz trudności w zabezpieczeniu kredytów.	4.	Destabilizacja interwencjonizmu kredytowego;
5.	Słaby rozwój gospodarczy regionu i będące tego skutkiem ograniczenia rynku pracy.		– brak stabilnych przepisów,
6.	Ubożenie społeczeństwa na wsi.		– rozbudowana sprawozdawczość,
7.	Postępująca likwidacja wielu gospodarstw rolnych, ograniczanie produkcji rolnej.		– ciągle zapowiedzi redukcji dopłat,
8.	Słabe kontakty rolników z otoczeniem rynkowym i ich słaba pozycja przetargowa.		– zbyt sztywne zasady udzielania kredytów z poszczególnych linii,
9.	Wysokie koszty produkcji i jej niższa wydajność na obszarach górskich.	5.	Brak ochrony rynku wewnętrznego przed dotowaną żywnością z UE.
		6.	Wysokie stopy procentowe (drogi kredyt).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ankietowych.

oraz destabilizację interwencjonizmu kredytowego, przejawiającą się w narastającej biurokracji, niestabilnych regułach i nieterminowości dopłat agencyjnych oraz nadmiernym upolitycznieniu systemu. Odwrócenie tych trendów w polityce kredytowej wobec rolnictwa traktowane było przez respondentów, jako warunek wzrostu zaangażowania finansowego banków w tej sferze.

Podsumowaniem diagnozy strategicznej SWOT było formułowanie typu strategii, jaką w zakresie finansowania gospodarstw rolniczych powinny – w opinii ich kierownictwa – realizować banki spółdzielcze (tab. 2). Rozkład wariantów strategii deklarowanych przez prezesów BS wskazuje na ich dużą ostrożność w aktywnym podejściu do

tej sfery rynku kredytowego. Analiza wypowiedzi respondentów pokazuje, iż przesłanką do wyboru neutralnego i pasywnego typu strategii było przekonanie o ograniczonych możliwościach popytowych gospodarstw rolniczych w zakresie kredytów oraz trudnościach, jakie napotykają procesy przemian strukturalnych w rolnictwie regionu. To skłaniało większość prezesów BS do przyjmowania postawy silnego uzależnienia zaangażowania banku w finansowanie rolnictwa od poziomu środków kierowanych do tego sektora z źródeł budżetowych i pozabudżetowych (w tym środków unijnych).

Tabela 2. Opinie kierownictwa banków spółdzielczych na temat strategii jaką winien przyjąć bank w zakresie finansowania rolnictwa

Table 2. Opinions of management of cooperative banks on theme of strategy which bank intend to accept in the range of financing agriculture

Typ strategii	Odsetek wskazań prezesów BS		
	Ogółem	działających na obszarze	
		wiejskim*	miejsko-wiejskim**
1. PASYWNA			
– bank winien ograniczać swoje zaangażowanie finansowe w tej sferze z uwagi na malejącą rentowność kredytowania rolnictwa i związane z tym wysokie ryzyko.	2,9	0,0	9,1
2. NEUTRALNA			
– poziom zaangażowania w finansowanie rolnictwa bank powinien uzależniać od poziomu interwencjonizmu budżetowego i środków pomocowych kierowanych do tej sfery.	68,6	58,3	90,9
3. AKTYWNA			
– bank będzie zainteresowany kreowaniem popytu na kredyty poprzez obniżanie swojej marży, przejęcie części ryzyka, uproszczenie procedur, działania marketingowe itp.	28,5	41,7	0,0
Razem	100,0	100,0	100,0

* BS działające na obszarze gmin wiejskich,

** BS których centrala lub oddziały są umiejscowione na terenie miasta.

Źródło: Jak w tabeli 1.

Charakterystyczne jest, iż prezesi banków małych, funkcjonujących wyłącznie na obszarze wiejskim wykazywali większą skłonność do przyjmowania strategii aktywnej. Wynika to zapewne z faktu, iż banki te są silnie związane z środowiskiem wiejskim, a rolnictwo wciąż bardzo mocno waży w ich działalności finansowej. Z kolei prezesi banków dużych, wielooddziałowych, których obszar działalności obejmował również miasta, wykazywali większy sceptycyzm w tym zakresie. Zdecydowana większość z nich przyjmowała opcję neutralną, co nie może dziwić w świetle danych, które wskazują, iż udział rolnictwa w działalności kredytowej tych banków nie przekraczał na ogół 30% i wykazywał w badanym okresie tendencję malejącą. Mając większą możliwość lokowania kapitału w innych sferach, banki te dywersyfikowały portfel kredytowy, unikając tak silnego uzależnienia od rolnictwa, jak to miało miejsce w przypadku banków małych, działających w gminach wiejskich. Niemniej dla wszystkich BS rolnictwo

pozostawało wciąż bardzo istotnym segmentem rynku finansowego. W większości banków kredyty rolne zajmowały drugą pozycję (po kredytach dla osób fizycznych) w strukturze należności kredytowych. Jedynie 2,9% prezesów BS deklarowało strategię ograniczania zaangażowania finansowego w rolnictwie.

Niezależnie od wariantu deklarowanej przez BS strategii finansowania rolnictwa, wszystkie banki zainteresowane były umacnianiem swojej pozycji w tym segmencie rynku oraz pozyskiwaniem nowych klientów. Pośród działań, jakie BS zamierzały podejmować dla realizacji tych celów najczęściej, tj. 60% banków deklarowało przedsięwzięcia prowadzące do poprawy jakości oraz rozszerzenia oferty usług bankowych dla rolników. W tym zakresie banki wyrażały gotowość dostosowania swojej oferty do potrzeb rolników, wdrażania nowych wyspecjalizowanych produktów i usług, a także wprowadzania kompleksowej obsługi bankowej gospodarstw rolnych (tab. 3). Co trzeci bank deklarował wzmocnienie działań marketingowych ukierunkowanych na rolników, w tym także budowanie kanałów przepływu informacji pomiędzy bankiem a rolnikami. Gotowość obniżenia prowizji i opłat, a także elastycznego ustalania marż w stosunkach z rolnikami deklarował z kolei co czwarty BS.

Wśród działań wymienianych przez kierownictwo BS znalazło się również wiele takich, które można przypisać do zakresu całej działalności operacyjnej banku. Trudno się jednak nie zgodzić, iż działania prowadzące do wzmocnienia kapitałowego banku czy też doskonalenia kadry i technik obsługi klienta nie wzmocnią również jego pozycji w sferze finansowania rolnictwa. W pakiecie działań banki uwzględniały poza tym pomoc konsultingową dla rolników (w szczególności w przygotowaniu projektów aplikacyjnych w ramach wsparcia finansowego z programów unijnych), zabieganie o wyższe limity kredytów preferencyjnych oraz uproszczenie procedur kredytowych. Deklarowały również współpracę z podmiotami zaopatrzenia rolnictwa w zakresie kredytowania sprzedaży ratalnej oraz podmiotami skupu produktów rolnych.

Tabela 3. Hierarchia działań zamierzonych przez banki spółdzielcze dla umocnienia pozycji w sferze finansowania rolnictwa i pozyskania nowych klientów

Table 3. Hierarchy of activities intentional by cooperative banks for improvement of one's position in the sphere of financing agriculture and gaining of new customers

Rodzaj działań	Odsetek BS
Rozszerzenie oferty usług bankowych dla rolników;	
– wprowadzenie nowych produktów i usług ukierunkowanych na rolników,	60,0
– dywersyfikacja oferty i jej elastyczność (dopasowanie do potrzeb rolnika),	
– wprowadzenie kompleksowej obsługi bankowej całokształtu obrotów pieniężnych w gospodarstwach (np. rolników VAT-owców).	
Poprawa jakości obsługi poprzez doskonalenie kadry i technik obsługi klienta.	34,3
Wzmocnienie działalności promocyjnej banku, działania marketingowe ukierunkowane na rolników, informacja.	31,4
Obniżenie prowizji i opłat oraz ustalenie marży do zaakceptowania przez obie strony transakcji finansowej.	25,7
Uproszczenie procedur ubiegania się o kredyt.	20,0
Zabieganie o wyższe limity kredytów preferencyjnych.	20,0
Wzmocnienie kapitałowe banku.	14,3
Poprawa jakości produktów i usług bankowych.	14,3
Pomoc rolnikom w przygotowaniu projektów inwestycyjnych i wniosków kredytowych, m.in. w zabieganiu o środki unijne z programów przedakcesyjnych.	11,4
Współpraca z dostawcami środków do produkcji rolnej w zakresie kredytowania sprzedaży ratalnej oraz podmiotami skupu produktów rolnych (finansowanie skupu).	11,4
Poszerzenie sieci placówek.	8,6

Źródło: Jak w tabeli 1.

Reasumując, można założyć, iż wzmocnienie roli i efektywności BS w finansowaniu gospodarstw rolniczych będzie uzależnione od aktywnego podejścia banków w zakresie oferty kredytowej kierowanej do rolników. Chodzi przede wszystkim o jej lepsze dopasowanie do potrzeb rolników – nie tylko w zakresie produkcji rolnej, ale również alternatywnych form aktywności gospodarczej, a także budowanie trwałych i solidnych relacji z rolnikami – klientami banku. Za niewątpliwy pozytywny należy uznać, iż znaczna część kierownictwa BS dostrzega potrzebę takich działań i wyraża gotowość ich realizacji.

WNIOSKI

1. Uwarunkowania regionalne, w szczególności wynikające ze strukturalnego rozdrobnienia rolnictwa, są postrzegane przez bankowców spółdzielczych jako bardzo istotne bariery we wzroście skali kredytowania gospodarstw rolniczych. Ich rezultatami są niski popyt na kredyty rolne, a także nadmierne jego zdetalizowanie oraz wysokie jednostkowe koszty udzielania i obsługi kredytu. Wysokie jest również ryzyko kredytowe wynikające ze słabości ekonomicznej gospodarstw (możliwość zaistnienia problemu zmienności kredytu, brak dobrych zabezpieczeń wierzytelności, brak twardych danych finansowych umożliwiających precyzyjne określenie zdolności kredytowej rolnika i ekonomicznej racjonalności finansowanego przedsięwzięcia, przewaga orientacji produkcyjnej nad rynkową wśród użytkowników gospodarstw).

2. Banki spółdzielcze nie zamierzając zmniejszać swojej roli w finansowaniu gospodarstw rolniczych, jednocześnie wykazują dużą ostrożność w aktywnym podejściu do tej sfery rynku kredytowego. Wynika to z przekonania bankowców o ograniczonych możliwościach rozdrobnionego rolnictwa w zakresie popytu na kredyty oraz o trudnościach, jakie napotykają procesy rozwojowe w tym sektorze. Skłania to banki do silnego uzależniania perspektywy rozwoju ich działalności w tej sferze od poziomu i jakości interwencjonizmu kredytowego w rolnictwie oraz od poprawy koniunktury i przyspieszenia przekształceń strukturalnych w sektorze.

3. Wzrostu poziomu kredytowania gospodarstw rolniczych (zwłaszcza inwestycyjnego) bankowcy oczekują w wyniku niezbędnej dynamizacji przekształceń strukturalnych w rolnictwie oraz poprawy koniunktury w tym sektorze. W opinii kierownictwa BS szansą na to może być napływ środków przedakcesyjnych UE przeznaczonych na rozwój wsi i rolnictwa, a następnie objęcie rolnictwa polityką strukturalną i dopłatami bezpośrednimi w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Bankowcy zwracają uwagę nie tylko na sam fakt otwarcia możliwości pozyskania środków unijnych, ale także na aktywizację rolników w tym aspekcie.

4. Wśród stymulantów rozwoju działalności kredytowej w rolnictwie bankowcy przypisują istotną wagę czynnikom psychospołecznym, takim jak duży potencjał przedsiębiorczości społeczności lokalnej oraz przywiązanie rolników do ziemi i chęć rozwoju gospodarstw.

5. Wśród działań, jakie BS zamierzają podjąć dla rozwoju działalności kredytowej w sferze rolnictwa na czoło wysuwają się te, które zmierzać będą do indywidualizacji

relacji finansowych z rolnikami oraz rozszerzenia i poprawy oferty finansowej banków w tym segmencie rynku.

6. Należy oczekiwać, iż w najbliższych latach redukcja protekcjonizmu budżetowego w polityce kredytowej w rolnictwie na rzecz wsparcia z funduszy unijnych (program SAPARD, a w dalszej kolejności fundusze strukturalne) wymuszać będą zmiany w strategii finansowania rolnictwa przez banki spółdzielcze.

PIŚMIENNICTWO

- Harasim J., 2000: Wpływ makrootoczenia na działania marketingowe banków detalicznych w Polsce, *Bank i Kredyt*, nr 05/00, s. 36–38.
- Józwiak W., 1999: Ocena efektów kredytowania preferencyjnego w gospodarstwach osób fizycznych, *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 4–5/99, s. 13–26.
- Kata R., Rogowski J., 1999: Funkcje i efektywność kredytów inwestycyjnych w strukturze rolnictwa rozdrobnionego, *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, nr 24, Poznań, s. 28–36.
- Kulawik J., 1995: Kapitał w rolnictwie, *Studia i monografie*, nr 76, IERiGŻ.
- Kulawik J., 2000: Ograniczenia kredytowe w rolnictwie. Rodzaje, skutki i możliwości ich łagodzenia, *Bank i Kredyt*, nr 9/00, s. 31–41.
- Podstawka M., Nawrocki T., 2001: Perspektywy kredytowania rolnictwa przez Bank Gospodarki Żywnościowej, Wydaw. SGGW, Warszawa.
- Seuster H., 1981: *Die Finanzierung des landwirtschaftlichen Unternehmens. Grundsätze und Möglichkeiten*. 2 Aufl. Verlag Parey, Hamburg und Berlin.
- Sytuacja finansowa banków w okresie styczeń – wrzesień 2001 r., Synteza. GINB, NBP, Warszawa 2001.
- Szwejkowski A., 2001: Banki spółdzielcze jako lokalne centra finansowe, *Bank Spółdzielczy*, nr 6–7/01, s. 2–5.

PERSPECTIVES OF GIVING CREDIT FOR AGRICULTURAL FARMS BY COOPERATIVE BANKS IN AREA OF DISPERSION AGRICULTURE

Abstract. The aim of this elaboration is to present an opinion of cooperative banks presidents regarding to conditions of farms crediting in dispersed agriculture areas. According to the opinion there were determined some factors, that stimulate and limit the development of banks financial activities and creating of crediting strategies. In the article there were also determined some activities that banks are ready to undertake to strengthen their market position and to get new clients. The scale and character of planned activities point at degree in which banks are inclined to react to opportunities and threats.

Key words: cooperative banks, giving credit for agricultural farms, agricultural credit, dispersion of agriculture.

Ryszard Kata, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Zakład Finansów, ul. M. Œwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów
e-mail: akiear@univ.rzeszow.pl